

Zakład Teorii Poznania i Filozofii Nauki IFiS PAN i Zespół Filozofii Kultury IFiS PAN

zapraszają na seminarium

MODELE I ASPEKTY PODMIOTOWOŚCI

Seminarium stanowi kontynuację seminaryjnych spotkań z poprzedniego roku akademickiego – od kwietnia ubiegłego roku odbywały się one **online na platformie Zoom** i taki tryb pracy przewidujemy również w najbliższych miesiącach. Tematem seminarium są **współczesne określenia podmiotowości**, które wychodzą **poza badawcze pytania i odpowiedzi psychologizmu i socjologizmu**, a które pojawiły się i są dyskutowane **w kontekście „zwrotów”, notowanych i projektowanych w metodologii nauk humanistycznych i społecznych po 2000 roku**, między innymi „zwrotu” afektywnego, korporalnego, performatywnego, receptywnego, ikonicznego.

Pytanie o podmiotowość – o jednostkowy podmiot poznania, doznawania, przeżyć i działania – to zarazem pytanie o jednostkowy podmiot istniejący w określonych warunkach kulturowych, społecznych, politycznych. Równocześnie jest to pytanie o warunki jego rozpoznawania, jak i oceny – o normatywne wskazania dotyczące jego cech jako bytu i jego istnienia, o **różne stanowiska badawcze lokujące swoje tezy między esencjalizmem a konstruktywizmem**. Pytanie o podmiotowość tak szeroko pojętą okazuje się szczególnie ważne w kontekście „zwrotów”, dyskutowanych w naukach humanistycznych i społecznych po 2000 roku, a które wpisują problematykę podmiotu w **rozważania znoszące wyraźne dystynkcje, opozycje lub aporie między podmiotem i przedmiotem** (poznania, działania), **subiektywnością i obiektywnością** (zasad, modeli, systemów), **jednostkowym przypadkiem i ogólną regułą, kulturą i naturą, bytem ludzkim i innymi rodzajami bytów**. Kategorii subiektywności i badawczego określenia warunków istnienia, poznania i działania podmiotowego dotyczyły tezy antropocentryczne, ważne w nowożytności, poczynając od Kartezjusza, przez m.in. Immanuela Kanta, po fenomenologię Edmunda Husserla, rozwijaną przez współczesną postfenomenologię, a obecne również w pragmatyzmie i pragmatyce. **To właśnie perspektywa badawcza pragmatyki, pragmatyzmu i postfenomenologii pozwala przeformułować zagadnienie podmiotowości, uznając prymat warunków podmiotowych i antropologicznych** (gatunkowego wyposażenia jednostki ludzkiej) **przy jednoczesnym założeniu o obiektywności warunków i reguł istnienia, działania i poznania**, w które wpisany jest i które realizuje jednostkowy podmiot – **w warunków: immaterialnych, materialnych, intersubiektywnych, środowiskowych, symbolicznych, jak i biologicznych**. Podstawowe pytanie seminarium dotyczy **możliwości uzgodnienia owych założeń subiektywistycznych i obiektywistycznych, przede wszystkim podmiotowego odnoszenia się do uwarunkowań, rozpoznawanych jako obiektywne**.

Ogólne i szczegółowe pytania badawcze dotyczą następujących kwestii, dyskutowanych na seminarium:

- 1) podmiot działań i podmiot zadań – **podmiot praktyk a podmiot performatywny**: czego dotyczy spełnienie – własnego bytu, własnego istnienia, własnego celu, własnego zadania?
- 2) podmiot wyborów i decyzji – **podmiot epistemiczny a podmiot aksjologiczny**: jaka jest hierarchia celów i sposoby ich określania w kontekście uzyskiwanej wiedzy i dostępu do wiedzy?
- 3) podmiot przeżywania i doznawania – **podmiot estetyczny a podmiot etyczny**: jaka jest relacja podmiotu z transcendencją? jakie są warunki wyjścia poza immanencję? jakie są uwarunkowania komunikacji podmiotu z Innymi i ze sobą? jakie są uwarunkowania restytucji podmiotu – na podstawie jakich wzorców: osobowych, społecznych, ekonomicznych, teologicznych?
- 4) podmiot faktyczny a podmiot wzorcowy – **modalności podmiotu a modele podmiotu**: na ile ogólny antropologiczny model podmiotowości ma charakter obowiązujący wobec równoczesnego uznawania pluralizmu i różnorodności za pewien stan wzorcowy, preskryptywny? na ile status wzorca może być subiektywny?

Wymienione pytania badawcze znajdują wstępne rozstrzygnięcia dzięki **odpowiedziom udzielanym, między innymi, przez filozofię kultury i filozofię nauki** – w dyskusjach na seminarium **wychodzimy od tych kontekstów badawczych, jak też poza te konteksty**. W udzielanych odpowiedziach na pytania o podmiotowość pojawiają się rozstrzygnięcia ogólne (ponadkulturowe, uniwersalizujące) oraz szczegółowe (uwzględniające różnicowania kulturowe i tożsamości indywidualne). Trzeba podkreślić, że **pytania badawcze o podmiotowość łączą się z rozpatrywaniem na nowo granic, wyznaczanych w dotychczasowych koncepcjach metodologicznych**: teorii i praktyki, wiedzy o obiektywnym świecie, opartej na deskrypcjach i ocen wydawanych subiektywnie, a opartych na preskrypcjach, rozumu i sfery afektywnej, immanencji i transcendencji, stanu dotychczasowego i procesualnego stawania się. **Na seminarium omawiamy poszczególne kwestie w odwołaniu do aktualnego stanu badań i wybranych publikacji**.

Na najbliższym seminarium **11 czerwca br. (11:30-13:30, online – Zoom)** dr hab. prof. PAN Daniel R. Sobota (IFiS PAN) przedstawi referat *Ku filozofii rozszerzonej. Podstawowa rzecz filozofii w świetle apofan(a)tyzmu i jego fenomenologiczno-performatywnej alternatywy*. Konspekt referatu dołączamy poniżej.

Serdecznie zapraszamy wszystkich zainteresowanych tematyką seminarium, także doktorantów.

Daniel R. Sobota

Ku filozofii rozszerzonej.

Podstawowa rzecz filozofii w świetle apofan(a)tyzmu i jego fenomenologiczno-performatywnej alternatywy

Celem wystąpienia jest prezentacja tego, czym jest i mogłaby być filozofia i jej zasadnicza sprawa. Referat stanowi w(y)prowadzenie do **filozofii rozszerzonej**.

Zadanie to zostanie zrealizowane na drodze historyczno-filozoficznej oraz problemowej. W związku z tym zaprezentowane rozważania dzielą się na dwie części: pierwszą, bardziej ogólną, wprowadzającą, przy tym jednak bardziej historyczno-hermeneutyczną niż fenomenologiczną; oraz drugą, właściwą, w której, odwołując się do podstawowych pojęć fenomenologii, jej metody i problemów, zarysowana zostanie własna propozycja rozumienia filozofii i jej sprawy. Pierwsza część stanowi medytację na temat początku filozofii i jego niepodjętych możliwości. Czyni to w tym celu, aby zdać sobie sprawę, co jest właściwie podstawową rzeczą filozofii, która określa jej wysiłki od czasów starożytnej Grecji po dzień dzisiejszy i którą można podjąć na nowo przy użyciu współczesnych narzędzi filozofowania. Przytaczając i namyślając się nad jednym ze zdań poematu Parmenidesa, naszym oczom ukazuje się zagadkowa *trójjednia* mówienia, myślenia i bytu jako podstawowa sprawa filozofii.

Tekst Parmenidesa jest wszak tylko pretekstem do tego, aby dać myśli swobodę zataczania coraz szerszych kręgów i wyciągania coraz dalej idących wniosków. Pojawiają się pytania o granice i rozumienie żywo filozoficznego, zaś krytyka pewnych historyczno-filozoficznych rozstrzygnięć prowadzi do otwarcia nowych perspektyw dla rozwoju filozofii. Na koniec tej części wskazuje się na jedną z możliwości jej praktykowania. Jest nią fenomenologia performatywna. Prezentacji jej głównych tez poświęcona została część druga. Próbuje się w niej wykazać możliwość i konieczność powiązania fenomenalności z performatywnością. Efektem tego wykazania jest powołanie do życia kategorii *perfomenu*, czyli pokazywania się tego, co się jawi, jako działania performatywnego. W nawiązaniu do ustaleń części pierwszej prezentacja perfomenu eksponuje jego trzy główne momenty, jakimi są: mówienie, myślenie i (cielesny) byt.

Daniel Roland Sobota – doktor habilitowany, profesor nadzwyczajny w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN. Absolwent Instytutu Filozofii UMK. Autor kilkudziesięciu artykułów oraz trzech książek: dwutomowej monografii pt. *Źródła i inspiracje Heideggerowskiego pytania o bycie* (Bydgoszcz, wyd. Fundacja Yakiza, 2012-2013), pracy o początkach ruchu fenomenologicznego i istocie fenomenologii: *Narodziny fenomenologii z ducha pytania. Johannes Daubert i fenomenologiczny rozruch* (Warszawa, Wydawnictwo IFiS PAN, 2017), oraz próby z filozofii dziejów (*Esej z filozofii dziejów*, Warszawa, Wydawnictwo IFiS PAN, 2018). Zainteresowania filozoficzne: filozofia niemiecka przełomu XIX i XX wieku, filozofia Heideggera, fenomenologia, filozofia pytania, filozofia teatru i teoria performansu. Związany z Bydgoszczą lokalny animator kultury teatralnej, współtwórca i członek bydgoskiej grupy artystycznej Magazyn Prób Bezpsa. Ideą przewodnią jego myślenia jest tematyka pytania i pytajności.

Proponowane lektury:

Eric A. Havelock, *Przedmowa do Platona*, tłum. P. Majewski, Warszawa, Wydawnictwa UW, 2007.

Jean-Luc Marion, *Będąc danym. Esej z fenomenologii donacji*, tłum. W. Starzyński, Warszawa, Wydawnictwo IFIS PAN, 2007.

Jerzy Grotowski, *Teksty zebrane*, Instytut im. J. Grotowskiego, Instytut Teatralny im. Z. Raszewskiego, Warszawa, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2012.